

RANDEVÚ

az első

legyen az itt-lét; vagy: az itt-írás. Mondjuk, mondjuk!, most épp egyik sem, vagy hát: épp-épp. Necces; az itt-létem, meg az itt-írásom is: a hálón épp át – aztán (csak azután!): vissza. Itthonról haza.

Ide: ide; oda: oda. Hogy épp hol landolok: nehéz ügy. Nem úgy, hogy valahol is volnék, mert igazán sehol; pedig! Pedig-pedig... Ilyen a jövés-menés. A jövés-menésnek az alakulásai, a természetete: ilyen.

Most épp necces. A hálón mindig épp-épp; hát, kérem, ne necceljenek...! Engem már nem érdemes. Nehezen vagyok fölneccelhető. Csöndesen jövök-megyek; nem dühöngök, őrjöngök (a sok volna-min sem); ketyegek csöndesen, mert a hátralévő,

a második,

az mindig most kezdődik, csak már nem vacillálok azon: merre esik ez az egész. Ez az Egész hová?

„Valahol esik újra.” Tíz éve mormolom ezt naponta párszor; magamban el. Persze, hogy nem tudom: miért? Valahol jó – ahol esik? –, és van, ahol nem? Mert általában ott nem, ahol épp..., hová a necc ejt; ott épp sose, de a

a harmadik,

a harmadik, kérem, most ez legyen:

FINÁLÉ

– harmadik vázlat ehhez, a harmadikhoz –

*„Isten ujjbegyén porszem a szíved,
s a redők között elbújsz.
Ujjlenyomatába fekszel,
mégis érzi: ízed milyen – –*

*És a Teremtő dúdol
és a refrén alatt villanygítár
bont akkordot –
nem virágot, szirmot: akkordot.”*

Párhuzam ez? Kezdjük-e – „folytassuk”-e – innen? Mert személyesen van mód, miértem rejtekezésre.

És városomilag? Van módom? Miértem van-e? Ha ott – akkor ott. Ha ujjbegyen, ott. És akkor még hol a város? Akkor, még... Pedig-pedig...

és a negyedik,

a negyedik legyen a bánaté. Ne az emlékezésé, a bánaté. A kamaszváros bánata. Mennyi-mennyi emberre emlékszik; mennyi-mennyi emberre emlékszem.

De az ötödiket, az ötödiket azt nem írom meg. Azt nem, az a hallgatásé. Lányváros ez; bánata is olyan. És, tessék, legyen még ide egy „úrlapozás”: én majd ide írom – majd valamikor, nem mondom meg, mikor és hol – azok nevét, akikét ide akarom írni.

Ez egyszer tessenek utánozni – ne necceljük egymást.

Van egy város – egyébiránt: heppibörzdéj Neki –, nem több és nem kevesebb. Sokat látott már, mégis: tinédzser még. Épphogy belövette harmadik fülbevalóját azok mellé, miket születésekor kapott, és a korabeli lányok azt mondják, az a legfontosabb. („Ez a fülcsi a legfontosabb! Hi-hi-hi...”) A legelső, tán igazi döntés; fontosabb – akkor – mint bármi más. És, ha meggondolom, jó kis csaj Ő. Ha neccesen is: jó bőr.

S micsoda szerencse!, otthon sem kell bemutatnom.

Már nálunk lakik.

Csongrády Béla

„FÉNYREHOZNI A NAPOT”, AVAGY A KÖLTÉSZET, „MINT TETTESTÁRS”

Mindenütt és mindenkiben szövetségest keresek. Olyan embereket, akik vagy már tudják, vagy meggyőzhetőek arról, hogy Salgótarjánnak is vannak figyelemre érdemes, megőrzendő értékei. Személyes sértésnek szoktam volt ugyanis felfogni, ha nem veszik észre, ha érvelés nélkül vonják kétségbe, utasítják el, legyintik le elismerésre méltó sajátosságait. Miután a város nem tud védekezni, maga mellett szólni, szükség van egy-egy valakire, aki hangot ad az ellenvéleményeknek is. Ezért mondom hát a magamét írásban és szóban, cikkekben és előadásokon, munkahelyen, baráti társaságban, rokonok, ismerősök között. Szerencsére nem vagyok egyedül, de túl sokan sem vagyunk, akik önmagáért, fenntartás nélkül szeretjük ezt a várost, függetlenül a mindenkori politikai erőviszonyoktól, konstellációktól.

Bár – sajnos – szülővárosomnak nem mondhatom e sajátos sorsú, – megannyi igaztalan, pejoratív jelzővel ellátott – különleges arculatú, „se fent, se lent” – azaz nem hivalkodó, nem rátarti, de nem földhöz ragadt – hangulatú települést, de itt élek, amióta úgymond az eszem tudom. Már óvodás is Tarjánban voltam, valamilyen emlék, élmény fűz a város minden szegletéhez. Rám is érvényesek, amit *Radnóti Miklós* a „Nem tudhatom...” című versében papírra vetett: „*Itthon vagyok. S ha*

néha lábamhoz térdepel / egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom / tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton, / s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyatkor / a házfalokról csorgó, vörösítő fájdalom /.../ s az iskolába menvén, a járda peremén, / hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én...” Még manapság is – amikor már csak néhány tucatnyian vagyunk a szintén Stécének nevezett csapat megyei mérkőzésein – összeszorul a torkom az egykori SBTC labdarúgóinak évtizedekkel korábbi sikereire gondolva, azokat újra és újra átélve, azokból nosztalgias érzelmeket merítve.

Noha több, mint fél évszázada van módom – akár naponta is – élvezni a város csodálatos természeti környezetét, mégis, amikor hosszabb-rövidebb szünet után ismét a Pécskőről, a karancsi kilátóból, Salgó vagy Somoskő várából látom a környéket, nem tudok betelni a látvánnyal és örülök, hogy itt élhetek. Annál is inkább, mert nekem tetszik maga a belváros is, hiszen emlékszem rá, hogy gyermek- és ifjúkoromban mi volt itt az úgynevezett Fő utcán. Én nem érzem szürkének, betonrengetegnek – egyetlen házhoz sem nyúlnék hozzá, hogy színesre fessek –, nem tartom kevésnek a parkosított területeket, mert mindenütt karnyújtásnyira van a zöld, a virágos háttér, különösképpen a modern építészet ellendrukkerei által sokat bíralt – mellesleg az országban elsőként Hild János-díjjal elismert – centrumban, ahol a legkisebb a város szélessége. (Más kérdés az épületek, a terek és a parkok folyamatos felújításának, rendben tartásának szükséglete...) Tény, hogy nincsenek klasszikus épületek, műemlékek, tény, hogy nem nagyon volt mit megőrizni a hajdani városmagból, de éppen ez a sajátos városrekonstrukció adja a többi településhez képest Tarján más, semmivel össze nem téveszthető jellegét, karakterét. *Kass János* grafikusművésszel értek egyet, aki a *Palócföld* 1968/1-es számában a következőket írta: „*Hasonlóan az olasz reneszánsz város-államokhoz, most a mecénás, a művészetet igénylő, magához vonzó s magából kitermelő – egy olyan város, ahol az érkezőt az első benyomás, a kibontakozó nagyszerű építészeti egység és táj elemi ereje fogadja és igézi meg. Salgótarján a legszebb itáliai város- és térélmények nagylélegzetű együttesével ajándékozza meg az utast...*”

S ez csak a külső, a belbecs is szebb, mint sokan gondolni vélik. Az egy lakosra jutó szobrok, kiállítások, iskolagalériák számát tekintve egészen biztos a nógrádi megyeszékhely vezet az országban. S a köztéri alkotások micsoda jeles szobrászok keze nyomát viselik! Elég csak *Borsos Miklósr*a, *Melocco Miklósr*a, *Somogyi Józsefr*e, *Varga Imrér*e, vagy a helyiek közül *Bobály Attilár*a, *Bóna Kovács Károlyr*a, *Bátki Józsefr*e, *Molnár Péterre*, *id.* és *ifj. Szabó Istvánra* gondolni. S akkor még nem szóltunk a muráliákról, az épületeken belüli képző- és iparművészeti alkotások szintén páratlanul gazdag tárházáról. Szeretem a város intézményeit: az önálló társulat nélkül is magas színvonalú színházi kultúrát teremtő József Attila Művelődési Központot, a második világháború óta az országban elsőként itt épült, termékeny tudományos tevékenységet kifejtő múzeumot, a sehol máshol Magyarországon nem látható földalatti bányamúzeumot, az orgonával is büszkélkedő zeneiskolát, a gazdaságtudomány hegytetői őrhelyét, a főiskolát és mindenekelőtt a kultúra szentélyeként számon tartott megyei könyvtárat, hiszen ott nemcsak olvasni, kutatni lehet, de több szellemi műhely – asztaltársaság, irodalmi kávéház, lapszerkesztőség, kisgaléria –

is teszi a dolgát dicséretes módon és színvonalon. Minden évben várom a tavaszt – nemcsak azért mert jó kedvem lesz tőle, mint az emberek többségének, – hanem azért is, mert az „összművészeti fesztivál” – benne a nemzetközi hírű dixieland-programmal – mindig feltölt új élményekkel. Hasonló a várakozás bennem az ugyancsak határainkon túl is nevet szerzett – immár nyári és somoskői – ugrógálával kapcsolatosan.

Ebből a hevenyészett és szükségszerűen hiányos felsorolásból is kiderülhetett már a véleményem, amelyet ekképp foglalok össze: aki itt, ebben a városban nem tud önmaga számára értelmes életteret találni, aki nem tud értelmiségi módján gondolkodni és élni, az – megkockáztatom – máshol se nagyon képes erre, hiába van diplomája, akár több is, hiába van hozzá megfelelő anyagi háttere.

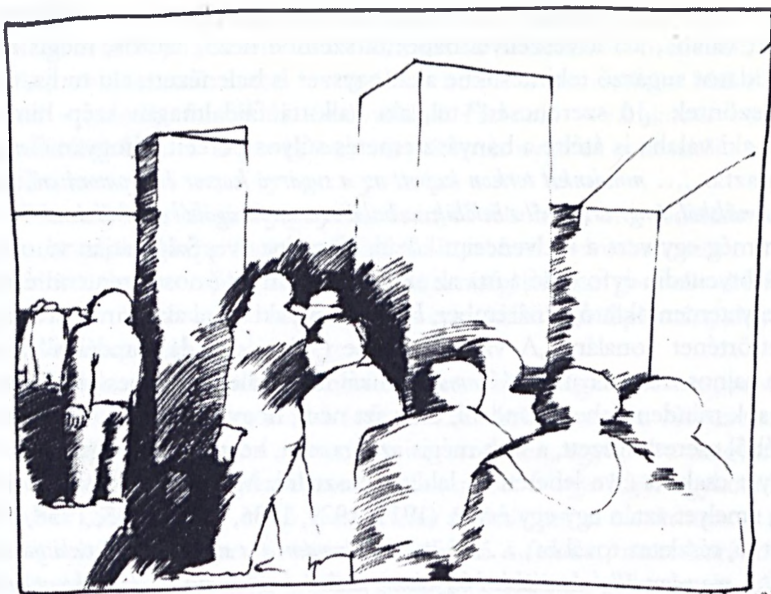
És most térek vissza a bevezetőben említett szövetségkereséshez, amelyhez a várossá nyilvánításának nyolcvanadik évfordulója kínált apropót. Nevezetesen úgy, hogy a januári diszünnepségen – amely, mint rendesen, egyúttal a magyar kultúra napjáról is hivatott volt megemlékezni – elhangzott *Varga Lajos* egykori balassagyarmati tanár „Salgótarján” című verse *Hollai Kálmán* innen elszármazott színművész ihletett tolmácsolásában. Sokan kapták fel rá a fejüket, mert korábról nem ismerték ezt a költeményt, mert a költő gondolatai jobbára célba értek, az a heroizmus, amellyel a hatvanas évekbeli városépítők munkáját megénekelte, sokak lelkéig jutott el. „*Mintha egy rozsdaszínű / nyirkos / csatorna lett volna az egész város / amelynek házai úgy másztak partra / nedvesen / és korhadtan / hogy ebben a szítáló koromban / feketére támogassák / és szárítsák / egymást / Mintha a hegyekről jöttek volna gyárak / s szorongatásukból minden ebbe a szűk / szurdokba / menekült volna valamikor...*” – írta Varga Lajos korábbi emlékeit idézve, hogy aztán egyet – 10–15 évet – ugorva az időben teljesen más hangulatú eseményekről, helyzetről „számolhasson be”: „*A nap 24 órából / 48 óra lett / a hónap év értékű lett / s az évek évszázadokat léptek / a házak megemelték beton karjaikat és szétolták a hegyet / ... / Amit betonból, üvegtől / kövekből létre lehetett hozni / az ember felemelésére / azt itt létrehozták / A gyárak nem lettek kisebbek / de itt vitathatatlanul az ember maradt felül...*” Nem véletlen, hogy „az évek évszázadokat léptek” sor lett az idejünnepségsorozat találó mottója, noha azt olvasva ugyancsak sokan nem tudták, hogy honnan, kitől származik az idézet.

Egy másik vers, amely szintén alkalmas lehet Salgótarján múltjának megismeréséhez s ezáltal jelenének realisabb értékeléséhez, *Csanády János* budapesti költő (vajon számon tartják e még Őt az irodalomban?) alkotása, s a „Cigányhegy alatt” címet („Régi salgótarjáni barátaimnak ajánlom” alcímet) viseli. „*A koczik mint fáradt állatok, / megbújtak a nagy udvar-sötétben. / Pihenni vágytak... / S feszülő erők / törtek egymásra, nem volt megállás: / – A bányászokat szállítani kell, / szakadjon bár bele / minden ember! – ...S míg meghajtotta sötét derekát / az éj, szárnyai alatt / aranybogarak villogtak: / a fények. / A hegyekről az egész város / égett, messzi, parányi tűzcsomókban. / S mint amikor a komoly bányász indul, / Ő fényrehozni indul – a napot... / Mikor csákányát a sziklába vágta, már hajnalodott.*” Hát igen, e sorok hajznak a felejthetetlen bányász-múltra, arra, amely – az iparral karöltve – kiemelte Tarját az ismeretlenségből és

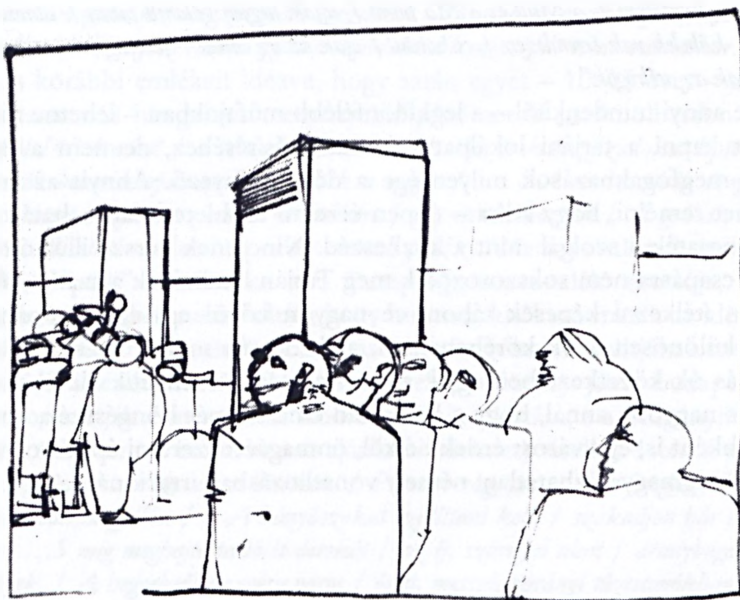
amelyet csak az érthet meg, aki akár egyetlen erős kezű, kevés szavú bányásszal is parolázott valaha, aki a veszéllyel naponta szembe néző, szűrős, mégis meleg fényű, öntudatot sugárzó tekintetükbe akár egyszer is belenézett, aki tudja, érzi, hogy miért köszöntek „Jó szerencsét!”-tel, aki hallotta fájdalmasan szép himnuszukat énekelni, aki valaha is átélte a bányásztemetés súlyos perceit, ahogyan *Gerehyes Endre* fogalmazta: „... mindenkit torkon kapott az a sugárzó komor és szomorú erő, amely csak a frontkatonákból, tengerészekből s belőlük, a halál szomszédságából élőkben árad.”

S van még egy vers a kedvenceim közül. Harminc éve, Salgótarján várossá nyilvánításának ötvenedik évfordulója írta az akkor e helyütt élt (most Szentendrén lakó és a szegedi egyetemen oktató) tanárember, *Hann Ferenc*, aki mára akadémikusi címig vitte a művészettörténet vonalán. „A város” a címe (”Egy legenda töredékei” az alcíme), barátja, a sajnos már néhai *Hibó Tamás* grafikái illusztrálták a kecses kis füzetet. Bár a költőről sok mindent lehet mondani, csak azt nem, hogy akkoriban, 1972-ben a hatalom kezéből cseresznyézett, a vers mégis azt igazolja, hogy Őt is elragadta az a hangulat, amelyet csak itt élve lehetett és lehet tapasztalni. Már a prologusban kimondja a lényegét, amelyet aztán egy-egy évhez (1919, 1929, 1936, 1939, 1945, 1958, 1972) rendelve fejt ki, részletez tovább: „... hol átok vert mindent / s szél galléros / palástja alatt / bíjt meg ki félt / ma város áll / homlokokkal hegyeknek forduló / áll keményen / vas-betontürelemmel / s csengő csillagok mögül / néz vissza az ember”. Igazán találóak a vers zárósorai, amelyekből kihallatszik minden, amiért kedvelni lehet ezt a várost, de indirekt utalások olvashatók a jogosan bírált, – az érzelmi kötődést azonban aligha veszélyeztető – jelenségekről is: „szobrok mozdulatában / a Múlt és a Ma pöröl / ujjak hegyén galamb pihen / álmos csövek dob-bantanak / kábelek vak érrendszere / csikordul / csak áll az ember / feszteng / a csoda perpei között / rikoitoznak az acélrögök”.

Persze annyi mindenkitől – a legkülönbélebb műfajokban – lehetne még idézni, indíttatást kapni a tarjáni lokálpatriotizmus erősítéséhez, de nem a kiemelések száma, a megfogalmazások milyensége a döntő tényező. Annyit azonban talán joggal lehet remélni, hogy a líra – éppen érzelmi többlete miatt – hatásosabb, nagyobb nyomatékul szolgál mint a közbeszéd. Nincsenek persze illúzióim, tudom, hogy egy csapásra nem sokszorozódik meg Tarján barátainak a száma, sőt még az objektíven ítélni képesek tábora se nagyon bővül egy-egy frappáns verssor hatására, különösen azok körében nem, akik ne tán munka nélküliek, vagy megannyi más ok következtében egyik napról a másikra tengetik életüket és kisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy a Palócföld eme számát böngésszék, olvassassák. Meg egyébként is, egy várost érdekel nélkül, önmagáért szeretni éppen olyan, mint a szerelem, megmagyarázhatatlan, némely vonatkozásban irracionális...

Hibó Tamás: Rajz, 1976

Hibó Tamás: Rajz, 1976